

Василиця О.Б.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського торговельно-економічного університету*

Vasylytsia O.B.

*PhD in economics,
Associate Professor of International
Economic Relations Department
Lviv University of Trade and Economics*

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН ЗА КРИТЕРІЯМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

ANALYSIS OF UKRAINIAN-AMERICAN RELATIONS IN ACCORDANCE WITH THE CRITERIA OF STRATEGIC PARTNERSHIP

Анотація. Стаття присвячена розгляду українсько-американських відносин з точки зору критеріїв стратегічного партнерства. У роботі використано математичні методи, які дають змогу проаналізувати відносини України та США. До таких методів віднесено кластерний аналіз та тест Грейнджера. Окрім того, було розраховано індекс інтенсивності торгівлі. Також проаналізовано тенденції громадської думки щодо важливості співпраці зі США.

Ключові слова: стратегічне партнерство, відносини Україна – США, тест Грейнджера, індекс інтенсивності торгівлі, кластерний аналіз.

Вступ та постановка проблеми. Сучасна ситуація в Україні ставить суспільство перед вибором стратегічних партнерів. В цьому контексті Сполучені Штати Америки виступають надійним та передбачуваним союзником. Зацікавленість України у США базується на таких складових: економіка США є найбільшою економікою світу, через що ця країна є головним актором у міжнародних економічних і не тільки економічних відносинах; співпраця зі США слугує іміджевою складовою та сприяє створенню позитивного образу України на світовій арені; США є країною з давніми демократичними принципами, тому Україна доцільно переймати досвід перебудови суспільства та економіки на демократичних основах. Але виникає логічне питання про те, чи розглядає Україна Сполучені Штати як стратегічного партнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема стратегічних відносин України зі США висвітлена в працях таких науковців, як Л. Чекаленко [1], Н. Ржевська [2], В. Горбулін [3], З. Бжезінський [4], С Хантінгтон [5], Г. Кіссінджер [6]. Окремі аспекти стратегічного партнерства досліджувалися в роботах О. Осадчої (військова безпека) [7], О. Манчуленко (фінансово-технічна допомога) [8], Н. Німченко (інвестиційні потоки) [9] та інших вчених. Вартим уваги є те, що використання математичного апарату серед українських дослідників стратегічного партнерства не є поширеним.

Метою роботи є аналіз відносин Україна – США щодо відповідності критеріям стратегічного партнерства за допомогою математичного апарату.

Результати дослідження. Окрім політичних рішень країн, для досягнення стратегічного партнерства необхідно, щоб відносини між даними країнами відповідали низці критеріїв. Це дасть змогу охопити всебічно стан розвитку партнерства між країнами, відштовхуватись не лише від політичних рішень та підписаних угод. Окрім критеріїв, доцільно проаналізувати громадську думку щодо співпраці з тими чи іншими країнами. В цьому випадку громадська думка слугує індикатором політики держави стосовно

співробітництва з країнами, оскільки держава має потужний апарат для поширення тієї чи іншої інформації про можливість співпраці та формування певного образу (позитивного чи негативного) країни, з якою встановлюються зв'язки. На рис. 1 подано результати опитування Центру Разумкова [10] про необхідність встановлення тісних відносин України з різними країнами, які були віднесені до стратегічних партнерів. Першу позицію як в експертів, так і в громадськості займає Росія. Оскільки таких опитувань у 2016 р. не проводилося, то можна з певністю констатувати, що події останніх років змінили пріоритети українців. На другій позиції знаходиться США. Майже 66% експертів та громадян вважають, що з цією країною потрібно підтримувати тісні стосунки та активно співпрацювати. Тобто в громадськості наявне розуміння ваги США на світовій арені як в економічному, так і в політичному, військовому, енергетичному планах. Щодо решти країн, то думки експертів та громадян різняться.

Також громадяни України перестають вбачати у США ворога для своєї країни (рис. 2). Частка населення, що очікує агресії з боку США, скоротилася із 37% у 2006 р. до 19% у 2013 р. згідно з опитуванням Центру Разумкова. Зменшення громадян, які вважають, що існує загроза з боку США, свідчить про зміну ідеологічних уподобань, зміну поколінь, реальну оцінку причинно-наслідкових зв'язків у світогосподарських процесах.

Під час аналізу категорії «Пріоритетність співпраці України та США» (рис. 3) було виявлено зростання частки громадян, які вважають за доцільне тісно співпрацювати зі США. Порівняно із 2002 р. ця частка зросла на 0,8 п. п. Оскільки статистична вибірка повністю відображає соціально-демографічний склад населення, то можемо стверджувати, що політика держави щодо двосторонньої співпраці зі США зумовила таку громадську думку; а також відсутність системної комунікації влади з громадянами щодо союзників, стратегічних партнерів. Із 2004 р. в географічній структурі українського експорту спостерігається переорієнтація на Росію [13]. Однак торговельні

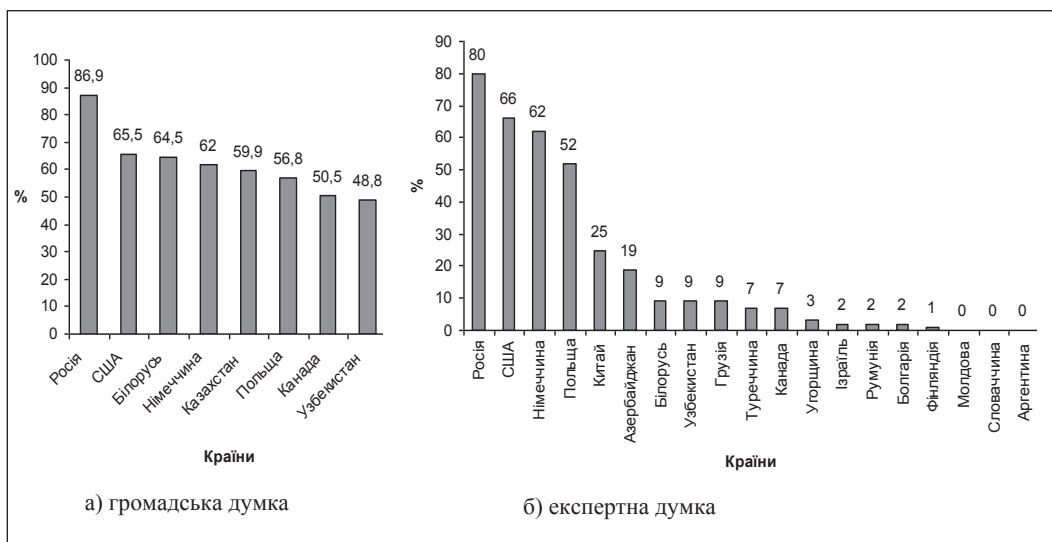

Рис. 1. Пріоритетність розвитку відносин України з іноземними державами, у %

Джерело: складено за [10, с. 5, 7]

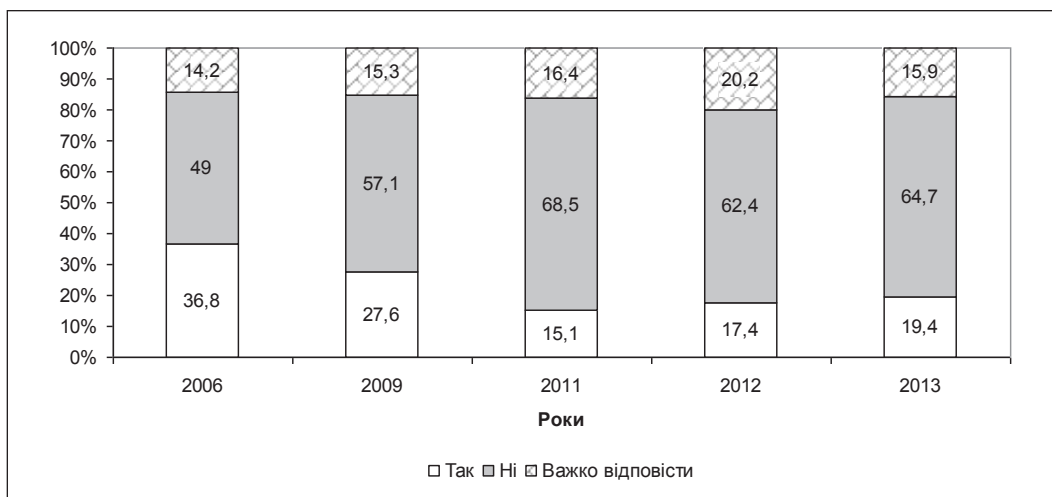

Рис. 2. Існування загрози з боку США для України, % опитаних

Джерело: складено за [11, с. 15]

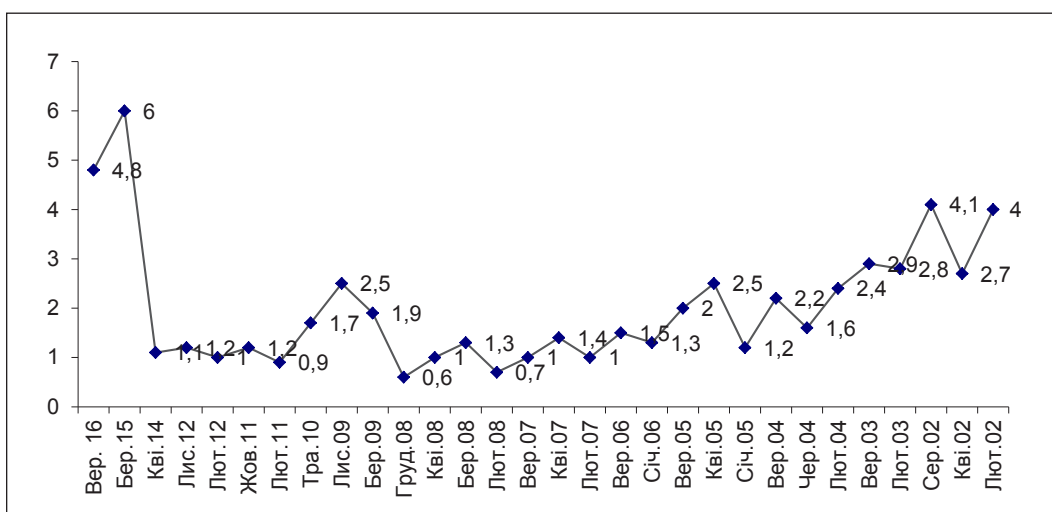

Рис. 3. Пріоритетність співробітництва України зі США, % опитаних громадян

Джерело: складено за [12]

Таблиця 1

Результати кластерного аналізу для стратегічного партнерства у торговельно-економічній сфері

Кластер	Країни	Відстань до центра кластера
Кластер 1. Найвищий рівень торгово-економічної співпраці	Росія	0,0
Кластер 2. Високий рівень торгово-економічної співпраці	Німеччина	0,9
	США	0,9
Кластер 3. Середній рівень торгово-економічної співпраці	Білорусь	0,21
	Молдова	0,18
	Польща	0,24
	Словаччина	0,19
	Туреччина	0,39
	Угорщина	0,11
	Румунія	0,21
Кластер 4. Низький рівень торгово-економічної співпраці	Азербайджан	0,14
	Аргентина	0,13
	Болгарія	0,13
	Грузія	0,14
	Ізраїль	0,15
	Канада	0,10
	Китай	0,79
	Фінляндія	0,13
	Узбекистан	0,14
	Індія	0,16

Джерело: складено автором

війни (м'ясна, молочна, сирна, карамельна, кондитерська) засвідчили небезпеку концентрації торговельних потоків на одному напрямі. Зважаючи на напруженість торговельних відносин з Росією та допомогу з боку США, можна очікувати зміну громадської думки та підвищення частки громадян, які вважають, що пріоритетним повинно бути співробітництво зі США.

Окрім США, в Україні, згідно з різноманітними угодами та договорами, ще є 19 стратегічних партнерів. Задля групування цих партнерів відповідно до їхньої значимості для України був проведений кластерний аналіз. Для розрахунків було вибрано дані за 2016 р.: частка країни у вітчизняному експорті товарів та послуг, а також частка країни в імпорті товарів та послуг в Україну, частка інвестицій в Україну у загальному обсязі, ВВП країни, наявність спільних кордонів. Загалом вважається, що в країні є більше шансів встановити стратегічне партнерство із державами-сусідами, ніж з тими, що не мають спільних кордонів. За допомогою пакета прикладних програм "Statistica" був проведений кластерний аналіз. Результати аналізу наведені у табл. 1.

З точки зору торговельно-економічного співробітництва Росія для України є вигідним партнером, оскільки в цю країну спрямовані найбільші частки в експорті та імпорті товарів та послуг, а також наявний спільний кордон. Саме тому цю країну було віднесено до першого кластеру з найвищим рівнем торгово-економічної співпраці. Проте серед усіх стратегічних партнерів саме для російсько-українських відносин характерна висока залежність від політичного чинника. Анексія Росією Криму та агресія на сході України підбивають позиції цієї країни як стратегічного партнера.

До другого кластера «Високий рівень торгово-економічної співпраці» було віднесено США та Німеччину. На Німеччину припадає найбільша частка інвестицій в Україну серед наведених країн. Щодо США, то експорт товарів та послуг з України в цю країну знаходиться на 2 позиції серед стратегічних партнерів. Такі дані свідчать про значну зацікавленість обох країн в економічній співпраці та подальшому партнерстві.

До третього кластера були віднесені країни, для яких торгово-економічна співпраця знаходиться на середньому рівні. Це все країни-сусіди, а саме Білорусь, Молдова, Польща, Словаччина, Туреччина, Угорщина, Румунія.

Окрім того, інвестиційно-торговельні зв'язки з країнами-сусідами відіграють важливу роль.

У четвертому кластері перебувають країни з низьким рівнем торгово-економічної співпраці. Тут представлені колишні республіки СРСР та країни, територіально віддалені, а саме Азербайджан, Аргентина, Болгарія, Грузія, Ізраїль, Канада, Китай, Фінляндія, Узбекистан, Індія. Дещо неочікуваним виявилось потрапляння Китаю в цю групу, оскільки ця країна знаходиться на 2 місці за часткою експорту послуг з України та на 3 позиції за часткою імпорту послуг в Україну.

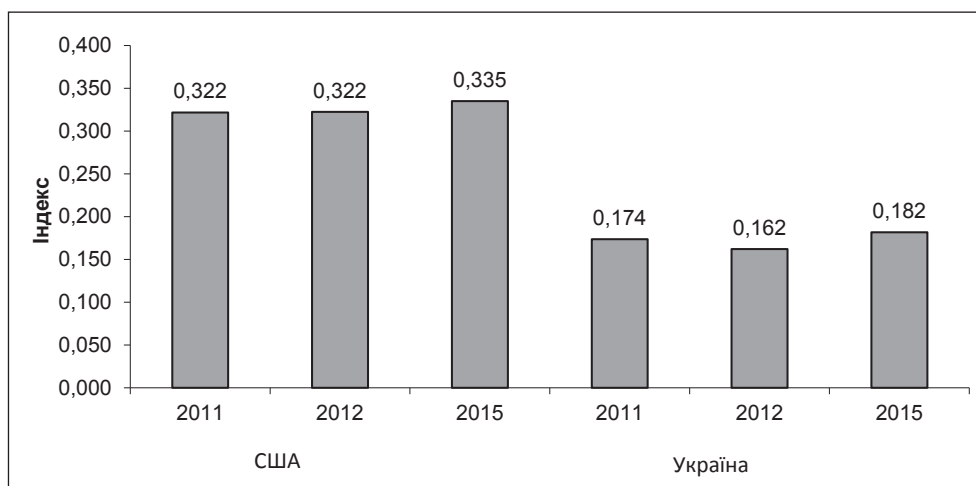

Рис. 4. Двосторонній індекс інтенсивності торгівлі між США та Україною

Джерело: розраховано за [15]

Стратегічні партнери здійснюють вагомий вплив на макроекономічні показники один одного. З цієї точки зору доцільно дослідити, чи існує двосторонній вплив між Україною та її стратегічними партнерами, а також те, наскільки він є міцним. Напрямок причинності визначається за допомогою тесту Грейнджера прикладної економетричної програми "Eviews". Для аналізу бралися темпи росту ВВП стратегічних партнерів, які увійшли в перші три кластери за період 1995–2016 рр., оскільки вони здійснюють найбільш вагомий вплив на Україну.

Результати тесту Грейнджера подано у табл. 2. Як бачимо, вплив темпів росту ВВП стратегічних партнерів на темпи росту ВВП України є незначним. Найбільший вплив спостерігається для США. Темпи росту ВВП США здійснюють вплив на темпи росту ВВП в Україні з лагом в 1 рік на рівні 99%. Тобто цей результат слугує підтвердженням стратегічного партнерства між даними країнами. Для Румунії спостерігається вплив дещо слабший з лагом в 3 та 4 роки

на рівні 95%. Польська економіка активно впливає на макроекономічну ситуацію в Україні. Причому вплив тривалий – на рівні 95% для 1 та 2 лагів, а також на рівні 90% для лагу в 5 років. Вплив темпів росту російського ВВП на темпи росту українського ВВП відсутній, що можна трактувати як одну з ознак відсутності стратегічного партнерства.

Неочікуваним виявився результат впливу темпів росту українського ВВП на темпи росту ВВП Білорусі (лаг 4 та 5 років на рівні 90%), Угорщини (лаг 2 років на рівні 95%), Молдови (лаг 1 року на рівні 95%) Румунії (лаг 1–5 років, але рівень статистичної значущості коливається від 90% до 99%).

Також був проведений розрахунок індексу інтенсивності торгівлі між США та Україною (рис. 4). Оскільки індикатор оцінює інтенсивність торгівлі в одному напрямі, доцільно розглянути їх у двосторонньому напрямі. Чим ближче індекс до одиниці, тим більша інтенсивність торгівлі. Як бачимо інтенсивність торгівлі для США є вищою,

Таблиця 2

Тест Грейнджера для темпів росту ВВП основних стратегічних партнерів України

Гіпотеза	Лаги				
	1	2	3	4	5
ВВП України не впливає на ВВП Білорусі	0,0764 (0,786)	0,2394 (0,790)	1,9101 (0,198)	4,1663 (0,059)***	8,8341 (0,051)***
ВВП Білорусі не впливає на ВВП України	0,12534 (0,7284)	1,6168 (0,2389)	1,7719 (0,2222)	1,28894 (0,3712)	0,6415 (0,6905)
ВВП України не впливає на ВВП Німеччини	0,5841 (0,4564)	1,6522 (0,2324)	0,7969 (0,5259)	0,57148 (0,6939)	1,3811 (0,4203)
ВВП Німеччини не впливає на ВВП України	0,8328 (0,3758)	2,0181 (0,175)	0,6630 (0,5954)	0,88514 (0,5256)	0,9738 (0,5447)
ВВП України не впливає на ВВП Угорщини	0,6571 (0,4302)	2,3922 (0,013)**	1,3135 (0,329)	0,5386 (0,7140)	0,7128 (0,6552)
ВВП Угорщини не впливає на ВВП України	0,0206 (0,8876)	0,5792 (0,575)	1,9009 (0,199)	1,1934 (0,4023)	0,85552 (0,5913)
ВВП України не впливає на ВВП Молдови	2,74219 (0,011)**	0,43604 (0,6564)	0,6964 (0,5772)	0,9488 (0,4969)	0,3162 (0,8764)
ВВП Молдови не впливає на ВВП України	0,9822 (0,3373)	0,36861 (0,6992)	0,6939 (0,5787)	0,84491 (0,5447)	0,6002 (0,7120)
ВВП України не впливає на ВВП Польщі	1,2175 (0,2872)	0,7856 (0,4785)	0,8622 (0,4952)	0,5386 (0,714)	0,2485 (0,916)
ВВП Польщі не впливає на ВВП України	3,7367 (0,072)***	3,0005 (0,087)***	1,1776 (0,3742)	1,47473 (0,8225)	50,415 (0,004)*
ВВП України не впливає на ВВП Румунії	3,9932 (0,064)***	4,6915 (0,027)**	8,598 (0,005)*	6,1258 (0,025)**	12,285 (0,032)**
ВВП Румунії не впливає на ВВП України	2,6793 (0,1225)	0,8433 (0,4543)	4,7838 (0,029)**	5,8316 (0,029)**	4,2424 (0,131)
ВВП України не впливає на ВВП Росії	1,0938 (0,3122)	1,4226 (0,2789)	1,2205 (0,3574)	0,6267 (0,6610)	2,6334 (0,228)
ВВП Росії не впливає на ВВП України	0,0658 (0,801)	0,2449 (0,7865)	0,3707 (0,7760)	0,1877 (0,936)	0,47966 (0,779)
ВВП України не впливає на ВВП Словаччини	0,0009 (0,9762)	0,62301 (0,5528)	0,6814 (0,5853)	1,34127 (0,3555)	1,2278 (0,4615)
ВВП Словаччини не впливає на ВВП України	2,88033 (0,1103)	3,0082 (0,087)***	1,50885 (0,2775)	0,93225 (0,5043)	4,0957 (0,1376)
ВВП України не впливає на ВВП Туреччини	0,41676 (0,5283)	0,05417 (0,9475)	0,9497 (0,4568)	1,5748 (0,2944)	3,4419 (0,1689)
ВВП Туреччини не впливає на ВВП України	0,0172 (0,887)	0,8033 (0,4705)	0,5309 (0,672)	0,33176 (0,8474)	3,57704 (0,1615)
ВВП України не впливає на ВВП США	3,8660 (0,06)	1,3095 (0,3058)	0,54849 (0,6615)	0,2897 (0,8746)	1,2280 (0,4614)
ВВП США не впливає на ВВП України	4,11284 (0,0041*)	0,1388 (0,8717)	0,17425 (0,9111)	0,23865 (0,9065)	1,9971 (0,3019)

Примітка: у дужках подано значення t-критерію, * – гіпотезу можна відкинути на рівні статистичної значущості 1% (** – 5%, *** – 10%)

Джерело: розраховано автором за [14]

ніж для України. Проте це свідчить про більші обсяги експорту зі США до України, ніж з України до США.

Висновки. Отже, говорити про стратегічність партнерства України та США можна, відштовхуючись від проведених емпіричних оцінок, експертних та соціологічних опитувань. Однак Україні варто виступати активним гравцем на своєму інформаційному полі та чітко і прозоро пояснювати громадянам доцільність та необхідність стратегічного партнерства зі США. Тест Грейнджера підтвер-

див гіпотезу про вплив темпів росту ВВП США на макроекономічні показники України. Також важливою ознакою є індекс інтенсивності торгівлі між цими двома країнами. Індекс показує, що торгівля є більш інтенсивною з боку США, ніж з боку України. Тобто можна стверджувати, що стратегічна роль США для України швидше простежується в політичній та військовій сферах, ніж в економічній. Тому Україні варто проаналізувати можливості посилення економічної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Чекаленко Л. Україна – США: дилеми стратегічного партнерства / Л. Чекаленко // Американська історія та політика. – 2016. – № 1. – С. 122–127. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_1_18
2. Ржевська Н. Стратегічне партнерство Україна – США: становлення та прогноз / Н. Ржевська // Політичний менеджмент. – 2013. – № 1–2. – С. 226–233. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ipiend.gov.ua/uploads/pm/pm_57_58/rzhevaska_strategichne.pdf
3. Збройний конфлікт в Україні в термінах геополітики / [В. Горбулін, О. Власюк, Е. Лібанова, О. Ляшенко] / Суспільно-політичні процеси. – 2016. – Вип. 3. – С. 61–86. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubpolpr_2016_3_4
4. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський ; пер. з англ. А. Іщенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 102 с.
5. Huntington S.P. Who Are We? The Challenges to America's National Identity / S.P. Huntington. – New York : Simon and Schuster, 2004. – 428 p.
6. Киссинджер Г. Мировой порядок / Г. Киссинджер ; пер. с англ. В. Желнинова, А. Милюкова. – М. : АСТ, 2015. – 512 с.
7. Осадча О. Пріоритети партнерства зі Сполученими Штатами Америки в контексті посилення обороноздатності України / О. Осадча // Американська історія та політика. – 2016. – № 2. – С. 84–92. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_2_13
8. Манчуленко О. Україна в зовнішній політиці США: аспекти фінансово-технічної допомоги / О. Манчуленко // Гілея. – 2016. – Вип. 109. – С. 369–373. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_109_96
9. Німченко Н. Характер українсько-американської інвестиційно-виробничої кооперації у контексті залучення України до глобального відтворювального процесу / Н. Німченко // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / редкол.: С. Дем'яненко (відп. ред.) та ін. – Вип. 32. – К. : КНЕУ, 2014. – С. 65–80. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/12534/1/65-80.pdf>
10. Стратегічне партнерство України з іншими державами: підходи та оцінки // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С. 3–23.
11. Окремі аспекти зовнішньої політики і політики безпеки очима громадян // Національна безпека і оборона. – 2013. – № 6. – С. 13–19.
12. Офіційний сайт Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=305
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>
15. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator>

Анотація. Стаття посвячена рассмотрению украинско-американских отношений с точки зрения критериев стратегического партнерства. В работе использованы математические методы, которые позволяют проанализировать отношения Украины и США. К таким методам относятся кластерный анализ и тест Грейнджера. Кроме того, был рассчитан индекс интенсивности торговли. Также проанализированы тенденции общественного мнения о важности сотрудничества с США.

Ключевые слова: стратегическое партнерство, отношения Украина – США, тест Грейнджера, индекс интенсивности торговли, кластерный анализ.

Summary. The article is devoted to the analysis of Ukrainian-American relations in terms of the strategic partnership criteria. There were used mathematical methods that allow analyzing the relations between Ukraine and the USA. These methods referred cluster analysis and Granger causality test. In addition, the index of the trade intensity was calculated. Also there were analyzed trends in public opinion about the importance of cooperation with the US.

Key words: strategic partnership, US – Ukraine relations, Granger causality test, trade intensity index, cluster analysis.